

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
з основ публічного управління та адміністрування на тему:
«Публічне управління розвитком малого та середнього бізнесу на
місцевому рівні»

Здобувача 4 курсу АПУА групи

Освітньої програми: Публічне управління та адміністрування

Спеціальності: 281 Публічне управління та адміністрування

Галузі знань: 28 Публічне управління та адміністрування

Ступеня вищої освіти: бакалавр

Круця Артема Івановича

Використання чужих ідей, результатів і текстів мають
посилання на відповідне джерело

(підпис) (ініціали, прізвище)

Науковий керівник:

Кандидат наук з державного управління

Заболотний Андрій Володимирович

Національна шкала: _____

Кількість балів: _____ Оцінка ECTS _____

Члени комісії:

Підпис

(Прізвище та ініціали)

Підпис

(Прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Круць Артем Іванович. Публічне управління розвитком малого та середнього бізнесу на місцевому рівні. Кваліфікаційна робота на правах рукопису. 281 Публічне управління та адміністрування. **Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, 2024 р.**

У кваліфікаційній роботі розкрито теоретико-методологічні засади механізмів публічного управління розвитком підприємств малого і середнього бізнесу. Встановлено основні підходи до розуміння публічного управління та його еволюцію.

Також визначено стан та вплив бізнесу на економічний розвиток та фінансову спроможність територіальних громад.

Крім того, проаналізовано перспективи відновлення бізнесу в Україні. На основі проведеного дослідження запропоновано практичні рекомендації підприємцям та органам публічної влади щодо розвитку малого та середнього підприємництва.

Ключові слова: публічне управління, орган публічної влади, територіальна громада, підприємництво, малий та середній бізнес.

SUMMARY

Kruts Artem. Public administration of the development of small and medium-sized businesses at the local level. **Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, 2024.**

The theoretical and methodological principles of the mechanisms of public administration of the development of small and medium-sized enterprises are disclosed in the qualification work. The main approaches to understanding public administration and its evolution have been established.

The state and impact of business on the economic development and financial capacity of territorial communities is also determined.

In addition, prospects for business recovery in Ukraine were analyzed. On the basis of the conducted research, practical recommendations are offered to entrepreneurs and public authorities regarding the development of small and medium-sized enterprises.

Key words: public administration, public authority, territorial community, entrepreneurship, small and medium business.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ БІЗНЕСУ	9
1.1 Основні підходи до розуміння публічного управління та його еволюція	9
1.2 Визначення підприємницької діяльності та її регулювання в Україні.....	17
1.3 Теоретико-методологічні засади механізмів публічного управління розвитком підприємств малого і середнього бізнесу	24
Висновки до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СПІВПРАЦІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА СУБ'ЄКТІВ БІЗНЕСУ	34
2.1 Стан та вплив бізнесу на економічний розвиток і фінансову спроможність територіальних громад.....	34
2.2 Напрями та інструменти забезпечення функціонування суб'єктів бізнесу.....	43
2.3 Український бізнес під час війни: приклади успішних проєктів	56
Висновки до розділу 2.....	66
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ВІДНОВЛЕННЯ БІЗНЕСУ, ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	68
3.1 Зарубіжний досвід розвитку малого та середнього бізнесу.....	68
3.2 Перспективи відновлення бізнесу в Україні.....	75
Висновки до розділу 3.....	80
ВИСНОВКИ.....	82
Список використаних джерел	85

Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів

ВВП – валовий внутрішній продукт

ВНП – валовий національний продукт

ВПО – внутрішньо переміщені особи

КВЕД – класифікатор видів економічної діяльності

МСП – мале та середнє підприємництво

Ukraine Facility – Регламент (ЄС) 2024/792 від 29 лютого 2024 р., який прийнятий Європейським Парламентом та Радою, що засновує Ukraine Facility

ВСТУП

Актуальність теми. Однією з найважливіших умов ефективного функціонування ринкової системи є існування та взаємодія великих, середніх і малих підприємств, кожне з яких відіграє певну роль у національній економіці. Перехід до ринкової системи господарювання характеризується насамперед переходом до підприємницької економіки, а розвиток МСП є необхідною умовою успішного функціонування ринкового механізму. Як найбільш динамічний елемент у структурі ринкової системи будь-якої країни, сектор МСП відіграє особливу роль.

Роль влади у регулюванні відносин у сфері бізнесу зросла у кризових ситуаціях періоду пандемії, а також після військового вторгнення росії в Україну. Маючи владні повноваження та фінансові ресурси, влада повинні спрямувати зусилля на покращення інфраструктури та бізнес-клімату в регіоні, впровадження інновацій та розвитку нового виробництва суб'єктами малого та середнього бізнесу.

Актуальність теми дослідження зумовлена недостатньою теоретичною розробленістю підходів до встановлення елементів державного впливу на розвиток підприємництва, що не забезпечує комплексності та системності управлінського процесу. Крім того, недооцінюється роль і значення МСП як структурного елемента ринкової системи.

В умовах воєнного стану та економічної кризи саме державна підтримка МСП може призвести до покращення економічної ситуації в країні. Сьогодні влада створює умови для виходу МСП з економічної кризи та розширення ринкових реформ і покладають надії на швидкі позитивні структурні перетворення в економіці. Розвиток МСП вигідний державі з низки причин, серед яких формування середнього класу, зростання економічної активності, створення нових робочих місць та розвиток інновацій. Влада повинні спростити законодавство, роз'яснити права та обов'язки МСП та обмежити втручання місцевої влади в діяльність підприємств.

Методичну та методологічну основу досліджень становлять зарубіжні та вітчизняні публікації, а також дослідження таких вчених як Г.І. Карпюк, Т.Т. Гачек, В. В. Дикань, Н. Л. Фролова, І.Г. Брітченко, О.А. Зілгалова.

Мета й завдання дослідження. Метою даної роботи є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення державного регулювання діяльності МСП в умовах воєнного стану.

Відповідно до мети, в роботі були поставлені та вирішені наступні *завдання*:

- встановити основні підходи до розуміння публічного управління та його еволюцію;
- визначити поняття підприємницької діяльності та його регулювання в Україні;
- розкрити теоретико-методологічні засади механізмів публічного управління розвитком підприємств малого і середнього бізнесу;
- визначити стан та вплив бізнесу на економічний розвиток та фінансову спроможність територіальних громад;
- сформулювати напрями та інструменти забезпечення функціонування суб'єктів бізнесу;
- провести аналіз українського бізнесу під час війни та здійснити оцінку прикладів успішних проєктів;
- проаналізувати зарубіжний досвід розвитку малого та середнього та середнього бізнесу;
- розробити перспективи відновлення бізнесу в Україні.

Об'єктом дослідження є публічне управління розвитком підприємництва в Україні.

Предметом дослідження є публічне управління розвитком малого та середнього підприємництва в умовах воєнного стану.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні підходи і методи дослідження, що ґрунтуються на сучасних наукових принципах менеджменту, економіки та суміжних наук. У роботі використано історичний та абстрактно-логічний методи, зокрема методи аналогії, порівняння, індукції та дедукції, для дослідження становлення та розвитку малого і середнього підприємництва, узагальнення теоретичних засад щодо сутності державного регулювання та формулювання висновків.

Для дослідження напрямів зростання ефективності державного регулювання підприємництва в роботі використано методи причинно-наслідкових та функціональних зв'язків, а також методи системного аналізу та інтеграції (для визначення стратегічних пріоритетів державного регулювання розвитку МСП).

Нормативно-правову основу дослідження становлять Конституція України, закони України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, що регулюють організаційно-процесуальну діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, політичних і громадських об'єднань.

Інформаційно-аналітичну базу дослідження становлять періодичні видання, матеріали наукових конференцій та публікації вітчизняних і зарубіжних науковців. Емпіричною базою дослідження є дані національної статистики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних положень щодо розвитку МСП в умовах воєнного стану та розробці механізмів державного регулювання.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в сукупності вони створюють теоретико-методологічне підґрунтя для вдосконалення публічного управління розвитком МСП в умовах кризи та війною з росією.

Апробація результатів дослідження здійснювалась під час проведення Круглих столів «Філософсько-методологічні та гносеологічні проблеми публічного управління» (17 листопада 2023 р. м. Вінниця); «Глобальні тенденції та національні

особливості публічного управління та адміністрування» (22 грудня 2023 р. м. Вінниця).

Структура роботи. Дане дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи – 90 сторінок, у тому числі 2 таблиці та 3 графіки. Список використаних джерел містить 56 найменувань – на 6 с.

ВИСНОВКИ

Отримані наукові результати сприяють вирішенню важливого наукового завдання щодо публічного управління розвитком малого та середнього підприємництва на місцевому рівні, що дало змогу сформулювати наступні висновки:

1. Встановлено основні підходи до розуміння публічного управління та його еволюції. Визначено, що публічне адміністрування за своєю природою спрямоване на ефективну реалізацію прав, свобод та охоронюваних законом інтересів, що є кінцевою метою адміністративного апарату. Діяльність людини як носія прав і свобод вважається легітимною та активною, якщо відбувається безпосередня реалізація прав і свобод.

Об'єктом публічного управління є сам державний апарат та органи місцевого самоврядування, які побудовані і призначені для здійснення публічного адміністрування як зовнішньої функції, створюючи таким чином цю державу і надаючи публічні послуги суспільству, яке є споживачем і носієм влади по відношенню до цієї держави.

2. Визначено поняття підприємницької діяльності та його регулювання в Україні. Відповідно зроблені висновки, що під час війни економіка має працювати; держава стає головною дійовою особою в економічній площині, тому потрібно перейти до практично ручного управління економікою; водночас необхідно спростити умови для підприємців; вдосконалити та спростити ведення фінансово-податкової системи для суб'єктів підприємницької діяльності. Формування ефективних регуляторних заходів з урахуванням сучасних вимог та необхідності відтворення підприємницького потенціалу сприяє підвищенню результативності функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування в контексті підтримки підприємницької діяльності.

3. Розкрито теоретико-методологічні засади механізмів публічного управління розвитком підприємств малого і середнього бізнесу. І встановлено, що теоретико-

методологічною основою дослідження взаємодії органів влади та бізнесу є загальна теорія постіндустріального суспільства, яка інтерпретується через прикладні аспекти теорії інвестицій, інституціональної теорії та теорії державного регулювання. Згідно з основними положеннями теорії постіндустріального суспільства, взаємодія держави і підприємств в інвестиційній сфері має сприяти модернізації системи цінностей і психологічних орієнтирів людини як головного чинника підвищення якості життя в країні, ґрунтуючись на принципі соціальної відповідальності.

4. Визначено стан та вплив бізнесу на економічний розвиток та фінансову спроможність територіальних громад. Зроблено висновки, що механізм стратегії соціально-економічного розвитку областей повинен являти собою багаторівневу систему дій, реалізація яких дасть змогу підвищити фінансову спроможність і самостійність областей і регіонів. В умовах ринкових відносин і посилення економічної самостійності регіонів зростає потреба дослідження проблем управління соціально-економічними процесами з позицій просторового аспекту розвитку.

5. Сформовано напрями та інструменти забезпечення функціонування суб'єктів бізнесу. Визначено, що для суб'єктів малого та середнього бізнесу, є ключові проблеми та бар'єри для відновлення діяльності і забезпечення сталого розвитку в умовах наростання загроз їх безпеці. Водночас влада впроваджує заходи з підтримки малого та середнього бізнесу в умовах війни. Серед них: врегулювання правових прогалин та лібералізація розвитку підприємницького сектору; спрощення доступу до фінансування та розширення фінансових джерел для відновлення бізнесу; створення інфраструктурного підґрунтя для економічного відродження цього сектору.

Також, визначено, що комплексні реформи в різних сферах, детально описані в Плані Ukraine Facility на 2024-2027 роки, зроблять значний внесок у стійке поліпшення загального бізнес-середовища. Україна інвестує значні кошти в реструктуризацію своєї дослідницької інфраструктури з метою заохочення повернення науковців, підтримки інновацій та розвитку технологій, що підвищують продуктивність та зростання бізнесу. Завдяки спільному плану дій з науковою та інноваційною спільнотою будуть визначені стратегічні інвестиції, з особливим

акцентом на зміцнення національної системи досліджень та інновацій (R&I) через конкурентне фінансування через Національний науковий фонд.

6. Проведено аналіз українського бізнесу під час війни та здійснено оцінку прикладів успішних проєктів. Встановлено, що МСП стикаються зі значними викликами та бар'єрами у відновленні діяльності та забезпеченні сталого розвитку в умовах зростаючих загроз їхній безпеці. Водночас, уряд вживає заходів для підтримки МСП у воєнний час. Вони включають усунення правових прогалин та лібералізацію розвитку бізнес-сектору, спрощення доступу до фінансування та розширення фінансових джерел для відновлення бізнесу, а також розвиток інфраструктури для економічного відродження в цьому секторі.

7. Проаналізовано зарубіжний досвід розвитку малого та середнього та середнього бізнесу. Аналіз світового досвіду розвитку і державної підтримки малого і середнього бізнесу свідчить, що для ефективної діяльності всіх галузей економіки вкрай необхідно сформувати цілісну систему підтримки органами публічної влади розвитку бізнесу, створити високоякісне правове поле й використати досвід, який застосовують розвинені країни світу.

8. Проаналізовано перспективи відновлення бізнесу в Україні. Необхідно підтримувати і розвивати курс на мінімізацію регуляторного впливу влади на функціонування економіки. Це означає скорочення кількості регуляторів, у тому числі їхніх повноважень, та лібералізацію процедур ліцензування. Також важливим є подальше зниження податкового навантаження шляхом запровадження нульових податкових ставок на соціально важливі групи товарів, суттєвого зниження податків для бізнес-сектору та усунення тарифних бар'єрів, за винятком випадків, коли вони захищають внутрішній ринок від недружніх держав.

9. На основі проведеного дослідження запропоновано практичні рекомендації підприємцям та органам публічної влади щодо розвитку малого та середнього підприємництва.

Список використаних джерел

1. Чернов С. К. Предмет і методологічна основа публічного адміністрування. URL: https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/monodrupradmin_22.pdf
2. Баляс Я., Герасименко О. Особливості взаємодії органів публічної влади та бізнес-структур у процесі неоіндустріалізації. *Інноваційний розвиток та безпека підприємств в умовах неоіндустріального суспільства*. 2020. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/18885/1/309-312.pdf>
3. Лазор О. Я., Лазор О. Д. Публічне управління та адміністрування: ретроспектива деяких теоретичних аспектів. *Університетські наукові записки*. - 2015. - № 4. - С. 111-121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2015_4_13
4. Бухаріна Л. М., Безрук А. О. Роль публічного адміністрування у розвитку малого підприємництва в Україні. *Електронний інституційний репозиторій Приазовського державного технічного університету*. 2016 URL: <https://core.ac.uk/reader/80499880>
5. Босак О. З. Публічне управління як нова модель управління у державному секторі. *Державне управління: теорія та практика*. – 2010. – № 2. – С. 114–122.
6. Якобчук В. П., Ходаківський Є. І., Литвинчук І. Л. Роль публічного управління у формуванні нової моделі державного регулювання економіки. *Ефективна економіка*. – 2017.
7. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
8. Карпюк Г. І. Основи підприємництва: навч. посіб. 2021. – 108 с. (*Рекомендовано МОН*).
9. Гачек Т. Т. Форми і методи впливу держави на розвиток малого бізнесу в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України. Економіка планування та управління в галузях*. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formi-i-metodi-vplivu-derzhavi-na-rozvitok-malogo-biznesu-v-ukrayini/viewer>

10. Рибчак В. І. Сучасні підходи до регулювання підприємницької діяльності в Україні. URL: <http://surl.li/qrziq>
11. Ляпін Д. Вдосконалення структури та ефективності національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні URL: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/september08/1.htm>.
12. Щерба С. П., Щедрін В. К., Заглада О. А. Філософія: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. За заг. ред. С. П. Щерби. — К. : МАУП, 2004. — 216 с. — Бібліогр. : 208–213 с.
13. Копейчиков В. В. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 1997. – 320 с.
14. Методологія публічного управління : навчальний посібник. уклад. Шпекторенко І. В. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. – 113 с.
15. Адізес Іцхак Кальдерон. Як подолати кризу управління / пер. з англ. В. Стельмах. Харків : Ранок : Фабула, 2019. 272 с.
16. Azhazha Marina, Muts Luai Faisal, Oleksenko Roman, Fursin Alexander. Use of communications and data mining as key strategic resources in public governance and administration. Humanities Studies. 2020. Вип. 3 (80). С. 178–193.
17. Управління сталим розвитком промислового підприємства : теорія і практика : колективна монографія. За ред. д. філософ. н., проф. В. Г. Воронкової, д. е. н., проф. Н. Г. Метеленко — Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. — 588 с.
18. Гриценко Л. Л. Розвиток інвестиційної політики на засадах взаємодії держави та бізнесу: методологія і практика. URL: <http://surl.li/qudcx>
19. Sullivan A. Economics: Principles in Action. / A. Sullivan, S. Sheffrin. -Upper Saddle River, New Jersey 07458 : Pearson Prentice Hall., 2003. – P. 54.
20. Truman D. B. The Governmental Process: Political Interests and Public Opinion. D. Truman. – New York : Alfred A. Knopf, 1971.
21. Загальна сума прямих збитків, завдана інфраструктурі України через війну: веб-сайт. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih->

[zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-za-pidsumkami-chervnya-2023-roku-perevishhila-150-mlrd/](#)

22. Танчик М. Стан та потреби економіки України в умовах війни. *Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя*. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/39263/2/FMNESCPS_2022_Tanchyk_M-State_and_needs_of_the_economy_89-91.pdf
23. Офіційний сайт Дія.Бізнес. Ініціатива для відновлення економіки, розвитку підприємництва та експорту України. URL: <https://business.diia.gov.ua/economic-recovery>
24. Дослідження стану бізнесу в Україні. URL: https://business.diia.gov.ua/uploads/6/33080stan_ta_potrebi_biznesu_v_umovah_vijni_rezul_tati_opituvanna_v_serpni.pdf
25. У вересні 2023-го українці відкрили рекордну за 3 роки кількість ФОПів. веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/591779-u-veresni-2023-go-ukrainci-vidkrili-rekordnu-za-3-roki-kilkist-fopiv/>
26. Сушкова О., Осадчий Є. Оцінка впливу малого та середнього бізнесу на економічний розвиток та фінансову спроможність територіальних громад різних рівнів в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. DOI: 10.25140/2411-5215-2021-2(26)-141-153. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/244130/242094>
27. Брітченко І.Г. Вплив малого бізнесу на регіональний розвиток. *Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України*. – № 4 (43). – 2010. URL: <http://surl.li/namph>
28. Сакур О.С., Щур Р.І., Мацьків В.В. Фінансові аспекти підтримки бізнес-сектору України в умовах воєнного стану. DOI: <http://dx.doi.org/10.15330/apred.2.14.8-16>
29. Збитки малого й середнього бізнесу за шість тижнів війни оцінюються в \$64–85 млрд – дослідження. *forbes.ua* : веб-сайт. URL: <https://forbes.ua/news/zbitki-malogo-y-serednogo-biznesu-za-pershiy-misyats-otsinyuyutsya-v-64-85-mlrd-doslidzhennya-10052022-5936>

30. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України від 21.04.2022 р. № 266/2022. Законодавство України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text>
31. Зміни щодо імпорту товарів в Україну та що нового приніс Закон № 2142-IX?: веб-сайт. URL: https://biz.ligazakon.net/analitics/210761_zmni-shchodo-mportu-tovarv-v-ukranu-ta-shcho-novogo-prins-zakon--2142-ix
32. Зміни до державної програми «Доступні кредити 5-7-9%». Українське право : веб-сайт. URL: <https://ukrainepravo.com/news/ukraine/zminy-do-derzhavnoyi-programy-dostupni-kredyty-5-7-9/>
33. Help Ukraine Center: як великі бізнеси створили найбільший у Східній Європі гуманітарний хаб. Delo.ua: веб-сайт. URL: <https://delo.ua/uk/business/help-ukraine-center-yak-veliki-biznesi-stvorili-naibilsii-u-sxidnii-jevropi-gumanitarnii-hab-395510/>
34. Єробота: 211 млн грн грантів від держави отримають переробні підприємства. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=2762a5db-51aa-421a-ac7e-1eb8e32c36e8&title=Robota-211-Mln>
35. Близько 54 млрд гривень банківських кредитів виплатили аграріям на розвиток підприємств. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/blyzko-54-mlrd-hryven-bankivskykh-kredytiv-vyplatyly-ahrariiam-na-rozvytok-pidpriemstv>
36. Відновлення економіки на деокупованих територіях та підтримка вітчизняного виробника: уряд удосконалив умови підтримки бізнесу за програмою «5-7-9». Міністерство економіки України. 2023. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=b754837a-806c-4206-92e6-2e9adce60882&title=VidnovlenniaEkonomiki>
37. Данило Гетьманцев. [Телеграм-канал]. Telegram.org. URL: <https://t.me/getmantsevdanil/5422>
38. План для Ukraine Facility. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf>

39. План Ukraine Facility на 2024-2027 роки. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/>
40. Стартап-зима. Українські технологічні компанії проявили дивовижну життєстійкість під час війни. Але в індустрії зріє велика проблема. Forbes.ua: URL: <https://forbes.ua/innovations/startap-zima-voenni-vtrati-ukrainskoi-startap-industrii-minimalni-ta-chi-bude-tak-zavzhdi-12092022-8264>
41. Офіційний сайт Skyworker.ai: URL: <https://skyworker.ai/ua>
42. Платформа зі збору фахового фідбеку RevMyWork, яку заснували українці, залучила дві ангельські інвестиції на понад \$100 000. Dev.ua: URL: <https://dev.ua/news/revmywork-zaluchyv-dvi-anhelski-investytsii-1696423115>
43. Український бізнес під час війни: приклади успішних проєктів. Cases.media: URL: <https://cases.media/article/ukrayinskii-biznes-pid-chas-viini-prikladi-uspishnikh-proyektiv>
44. Бізнес під час війни: три історії, які надихають. URL: <https://rubryka.com/article/biznes-pid-chas-viiny/>
45. Бізнес з присмаком пороху. Історії підприємців, які перелаштувалися під час війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/6/695725/>
46. Місія вижити: як херсонське підприємство реінкарнувалося на Київщині. Історія «Полімер-Лак». URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/vidrodzhennya-biznesu-v-ukrajini-yak-pidpriyemci-perenosyat-virobnytvo-iz-prifrontovih-zon-50319390.html>
47. Зілгалова О.А. Політика сприяння розвитку малого бізнесу: пріоритети і перспективи. *Закарпатська філія Київського славістичного університету, м. Ужгород* URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/2695/1/Kurei_Article_HNU.pdf
48. Рібун Л. В., Лех Г. А., Васькович І. М. Зарубіжний досвід розвитку малого бізнесу. Науковий вісник НЛТУ України. – 2016. – Вип. 26.2. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2016/26_2/36.pdf

49. Польський досвід підтримки розвитку малого та середнього підприємництва з використанням фінансових ресурсів державної допомоги. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/73905263.pdf>
50. Черненко С. М. Зарубіжний досвід розвитку малого підприємництва в контексті інноваційного розвитку економіки. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/67085/34-Chernenko.pdf?sequence=1>
51. Стоянова М. М. Вдосконалення державної підтримки малого підприємництва (досвід Японії). URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/19916/21-Stoyanova.pdf?sequence=1>
52. Сливка Ю. Державна підтримка малого та середнього бізнесу. Досвід Німеччини. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukstud/5/19.pdf>
53. Help Ukraine Center: як великі бізнеси створили найбільший у Східній Європі гуманітарний хаб. Delo.ua: веб-сайт. URL: <https://delo.ua/uk/business/help-ukraine-center-yak-veliki-biznesi-stvorili-naibilsii-u-sxidnii-jevropi-gumanitarnii-hab-395510/>
54. Якимчук А., Шевчук Н. Перспективи забезпечення економічного зростання бізнесу в умовах воєнного стану. Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 30 травня 2022 р.
55. Ваші конкуренти вже роблять це. 10 термінових порад для бізнесу від топ-підприємця. Shotam.info: URL: <https://shotam.info/ne-vyzhyvaty-a-zrostaty-10-porad-dlia-ukrainskoho-biznesu-iakyy-prahne-rozvyvatysia-pid-chas-viyny/>
56. Не лише вистояти, а й розвиватися: поради для бізнесу під час війни. Business.diia: URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/antikrizovi-risenna/ne-lise-vistoati-a-j-rozvivatisa-poradi-dla-biznesu-pid-cas-vijni>